

Tér és hatalom. Space and Power

SZILÁGYI István:

Geopolitika. Pécs, 2013, Publikon Kiadó.

DOI 10.14232/belv.2014.3.13

Szilágyi István a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének egyetemi tanára.¹ Eljött az idő „a geopolitikai gondolkodás eddig megtett útjának felvázolására, a történeti és elméleti szintézis teremtésére”² – írja a szerző, aki művével e célt valósítja meg. Egy sokrétű, a geopolitika számos aspektusát (mind történeti értelemben, mind a jelenre vonatkozóan) érintő művet vehet kezébe az olvasó.

Az Előszót hat fejezet követi, ezek sorban: *Bevezetés, A geopolitikai gondolkodás klasszikusai, A hidegháború geopolitikája, Geopolitika az új történelmi korszakban, Az ibér világ geopolitikája, Geopolitikai és geostratégiai tényezők*. A felhasznált irodalom jegyzéke után két eredeti nyelven közölt dokumentum zárja a munkát (előbb Halford John Mackinder: *The Round World and the Winning of the Peace* majd George Kennan: *The Sources of Soviet Conduct* című írása olvasható). A kötet térképekkel, táblázatokkal gazdagon illusztrált. Művének tárgyát – bár több definíció is szerepel a munkában – így határozza meg a szerző: „A geopolitika, mint a nemzetközi viszonyok elméletének térbeli és részben földrajzi aspektusaival foglalkozó multidiszciplináris társadalomtudomány, a politikatudomány része.”³

A geopolitika születése a német Friedrich Ratzelhez és a svéd Rudolf Kjellénhez köthető a 19-

20. század fordulóján. A geopolitika mára többdimenzióssá fejlődött: a szárazföldi és tengeri hatalom jelentette két dimenzió a légtér jelentette harmadikkal bővült. Mára pedig az aerospace (űrter) és a cybertér (informatikai tér) megjelenése nyomán már öt dimenzióról beszélhetünk. A geopolitika, melyet a náci Németország saját agresszív hatalmi céljai szolgálatába állított, a második világháborút követően diszkreditálódott (bár például Spanyolország és Portugália esetében erről nem beszélhetünk). A diszciplína megújulása, ismételten elfogadottá válása az 1970-es években játszódott le.

A szerző sokat idéz. Ez arra utal, hogy elsősorban a diszciplína egyes művelőin keresztül kívánta bemutatni a geopolitikát. Szilágyi vállalta a kisebb ismétléseket is, ám a tér és hatalom relációinak elemzésével bőségesen kárpótolja az olvasót (egyébiránt mivel a kötet tankönyv-jellegű, a kisebb ismétlések hasznosak is lehetnek). Érdekeség, hogy hidegháború geopolitikai korszakában eltér a megszokott történeti periodizációtól. A coheni szakaszolás (melyet a szerző elfogad) a következő: „1945–1956 a hidegháború első szakasza. A nukleáris patthelyzet és az elrettentés: a feltartóztatás gyűrűjének megrajzolása.”⁴ „1957–1979. A hidegháború második szakasza – Kommunista behatolás a tengeri övezetbe.”⁵ „A hidegháború harmadik szakasza (1980–1991). A kommunista hatalom visszaszorulása a tengeri zónából.”⁶

Többek között a globalizáció kérdése, a multinacionális vállalatok szerepe is helyet kapnak a műben, melyben Kissinger, Paul Kennedy, Brzezinski, Huntington neveivel is találkozunk – hogy csak a legismertebbeket említsm. Szilágyi István kiemeli, hogy a nemzetközi kapcsolatok mennyivel összetettebbek, mint az államközi kapcsolatok rendszere, ám – úgy gondolom, hogy találóan – mégis hangsúlyozza: a nemzetállam nélkülözhetetlen szereplője marad nemzetközi politikai-gazdasági térnek.

Művében Szilágyi – a spanyol-portugál nyelvű művek felhasználása és a hispán világ bemutatása révén – kitágítja a geopolitikára is jellemző angolszász szakirodalom-centrikus megközelítésmódot. Ez művének egyik komoly érdeme. Itt olvashatunk az ibéri világ történelmi fejlődéséről és határaitól: Hispániától az afrikai spanyol-portugál területe-

¹ Szilágyi István professzor emellett négy Doktori Iskola tagja: a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájában, a Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolájában és Földtudományok Doktori Iskolájában valamint a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában oktat. Lásd: http://www.doktori.hu/index.php?menuid=192&sz_ID=1373 Hozzáférés: 2014. 02. 14. Azt gondolom, ez egyszerre jelzi a professzor széleskörű érdeklődését, kutatásainak interdiszciplináris voltát és aktivitását.

² SZILÁGYI ISTVÁN (2013): *Geopolitika*. Pécs, Publikon Kiadó. 5.

³ SZILÁGYI 2013. 199. (Kiemelés az eredetiben.)

⁴ SZILÁGYI 2013. 93.

⁵ SZILÁGYI 2013. 95

⁶ SZILÁGYI 2013. 99.

ken (és területi ambíciókon) át Latin-Amerikáig: képet kapunk a portugál, a spanyol, illetve Latin-Amerikában a brazil és a chilei geopolitika fejlődéséről, megismerjük az említett országok főbb szerzőit és legfontosabb geopolitikai kihívásait.

Számomra különösen fontos volt, hogy a szerző említi Ramón Aranda, Alfredo Kindelán Duany és Jaume Vicens Vives munkásságát, valamint hogy kitér a „Spanyolország afrikai hatalom” geopolitikai kód egyes történeti-elméleti vonatkozásaira is. Spanyolország észak-afrikai törekvései ugyanis az 1898-as kubai verség után felerősödtek,⁷ s hatalmi ambíciói elsősorban e térségben, mindenekelőtt Marokkóban jelentek meg. Kutatásaim alapján a

Franco-korszakban, a második világháborút követően ez a régió vált Madrid elsőrendű szövetségesevé, bár Franco politikájában nemcsak a Magreb, hanem tágabban vett arab térség is fontos szerepet játszott.⁸

Végezetül úgy gondolom, hogy Szilágyi István munkáját különféle tudományterületek (történelem, politikatudomány, földrajz, közgazdaságtan stb.) hallgatói és kutatói haszonnal forgathatják majd. E kötet érdekes lehet bárkinek, aki közelebb akar kerülni az összetett nemzetközi rendszer megértéséhez – azt hiszem, erre napjainkban nagy szükség van. *

KOVÁCS DÁNIEL *dkovacs.herrero@gmail.com*

⁷ A terület iránti 19. századi érdeklődés azonban már korábban is létezett. Erről bővebben lásd: CORRALES, ELOY MARTÍN (1999): El protectorado español en Marruecos (1912–1956). Una perspectiva histórica. In Nogué, Joan – Villanova, José Luis (eds.): *España en Marruecos. Discursos geográficos e intervención territorial*. Editorial Milenio. 143–159.

⁸ Bár arról, hogy tulajdonképpen mennyire, nem egyenes a szakirodalom. Franco arab kapcsolataihoz lásd például: EIROA SAN FRANCISCO, MATILDE (2013): El pasado no es suficiente: temáticas y conflictos en los encuentros de Franco con los líderes árabes y musulmanes. In *Miscelánea de Estudios Árabes y Hebraicos. Sección Árabe-Islam*. Vol. 62. 23–46.; Vö: KOVÁCS DÁNIEL (2012): Marokkó a függetlenség útján – hispán nézőpontból. In *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Historica*. Tomus. CXXXIV. Szeged. 153–177. A spanyol külpolitika e szakaszához lásd: PERREIRA, JUAN CARLOS (Coord.) (2009): *La política exterior de España (1800-2003)*. Ariel. Barcelona. különösen 495–515.